

i вне гранітс. Kharkiv : Oko, vol. 1, pp. 37 – 52. [in Russian]

30. Skrypyuk, Yu. S. (2017) Verbalizatsiia mehakontseptu KhVOROBA v latynskii movi [Verbalization of the megaconcept of DISEASE in Latin]. [PhD Thesis], Kyiv. [in Ukrainian]

31. Superanskaya, A. V. (2012) Obschaya terminologiya. Voprosy teorii [General terminology. Theory questions]. Moscow : Librkom. [in Russian]

32. Tronskiy, I. M. (1958) Zadachi sovetskogo yazykoznaniiya v oblasti klassicheskikh yazykov [Problems of Soviet Linguistics in the Field of Classical Languages]. Vol. 17, 3, pp. 242–252. [in Russian]

33. Shadchyna, A. S. (2005) Tekstotvorni funktsii epistemichnoi modalnosti v davnohretskomu filosofskomu dyskursi (na materialii tekstiv Heraklita i Platona) [Text-forming functions of epistemic modality in ancient Greek philosophical discourse (based on the texts of Heraclitus and Plato)]. [PhD Thesis], Kyiv. [in Ukrainian]

34. Cherniukh, B. V. (2017) Funktsionalna semantyka aspektualnosti v latynskii movi [Functional Semantics of Aspects in the Latin Language]. [PhD Thesis], Kyiv. [in Ukrainian]

35. Shovkovyi, V. M. (2011) Metodychna systema navchannia davnohretskoi movy maibutnikh filolohiv na zasadakh hermenevtychnoho pidkhodu [Methodical system of teaching the ancient Greek language of future philologists on the principles of hermeneutic approach]. [PhD Thesis], Kyiv. [in Ukrainian]

36. Shcherbyna, R. A. (2006) Latynskomovna istoriohrafiiya v Ukraini seredyny XVII st. yak movno-kulturne dzherelo (na materialii khronik pro Vyzvolnu viinu ukrainskoho narodu 1648—1654 rokiv) [Latin-language historiography in Ukraine in the middle of the XVII century. as a linguistic and cultural source (based on the chronicle of the liberation war of the Ukrainian people of 1648-1654)]. [PhD Thesis], Kyiv. [in Ukrainian]

УДК 82-811.14'04+811.163.1

Л. Л. Звонська

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Твори Георгія Хіробоска у візантійській та старослов'янській філологічній науці

Звонська Л. Л. Твори Георгія Хіробоска у візантійській та старослов'янській філологічній науці.

У статті розглядається значення творів Георгія Хіробоска у візантійській та старослов'янській філологічній науці; охарактеризовано джерела й склад «Ізборника Святослава 1073 року»; проводиться зіставний аналіз назв художніх засобів у грецькому тексті Георгія Хіробоска «Περὶ τρόπων ποιητικῶν» та в його старослов'янському перекладі «О образѣх»; досліджується вплив грецького трактату на формування назв поетичних тропів у літературознавчій теорії Київській Русі.

Ключові слова: Георгій Хіробоск, Ізборник Святослава 1073 року, Візантія, Київська Русь, поетичні тропи, літературознавча теорія.

Звонская Л. Л. Труды Георгия Хиробоска в византийской и старославянской филологической науке. В статье рассматривается значение трудов Георгия Хиробоска в византийской и старославянской филологической науке; характеризуются источники и содержание «Изборника Святослава 1073 года»; проводится сопоставительный анализ названий художественных средств выражения в греческом тексте Георгия Хиробоска «Περὶ τρόπων ποιητικῶν» и в его старославянском переводе «О образѣх»; исследуется влияние греческого трактата на формирование названий поэтических тропов в литературоведческой теории Киевской Руси.

Ключевые слова: Георгий Хиробоск, Изборник Святослава 1073 года, Византия, Киевская Русь, поэтические тропы, литературоведческая теория.

Zvonska L. The works of George Khirbosk in Byzantine and Old Slavic philological science. The article considers the significance of George Khirbosk's works in Byzantine and Old Slavic philological science; the sources and composition of «Izbornik of Svyatoslav 1073» are described; a comparative analysis of the names of the artistic means in the Greek text of George Khirbosk «Izbornik of Svyatoslav 1073» and his Old-Slavic translation «О образѣх»; the influence of the Greek treatise on the formation of the names of poetic tropes in the literary theory of Kievan Rus is studied. Byzantine literature, new in its tasks and content, which widely used the experience of ancient literature and culture, is mentioned in this article. In Byzantine science, the figure of Georgiy Khirbosk - a writer, riter, scholar - occupies a significant place. In the translation of the treatise of Hiorbosk for the first time for the Southern and Eastern Slavs was revealed the content of a number of Greek rhetorical terms, a significant number of which later became entrenched with the names of Greek origin. The translation of the work of Georgiy Khirbosk, placed in "Izbornik", testifies to the high creative possibilities of the Old Slavonic language: in this first work on literary terminology in Kievan Rus, all the Greek names of poetic terms are transmitted by means of the Slavic language. At first glance, the system of poetic terms "Izbornik"

appears archaic. However, modern literary science, along with Greek, uses translated terms. Also, the article deals with the aesthetic succession in the cultural development of the Greek people and the process of assimilating Christian literature methods and forms, symbols and artistic means.

Key words: George Khiribosk, *Izbornik of Svyatoslav 1073, Byzantium, Kievan Rus, poetic tropes, literary theory.*

Період з IV по VI ст. був тим часом європейської історії, протягом якого східна частина Римської імперії перетворилася у Візантійську імперію [7]. Зіткнення античних традицій і потреб, які постали з християнізації суспільства, знайшло своє відображення у процесі формування ранньовізантійської культури. Християнська візантійська культура постає як сплав традицій класичної й елліністичної доби, християнських ідей і східних впливів [1: 4; 10].

Візантійська література, нова за своїм духовним наповненням, завданнями і змістом, широко використовує досвід античної літератури і культури. В загальному руслі естетичного спадкоємництва в культурному розвитку грецького народу перебуває процес засвоєння християнською літературою методів і форм, символіки і художніх засобів, літературної теорії античності.

Візантійська літературознавча наука бере свої витоки ще з Арістотеля, чії ідеї, розвинуті в працях пізніших грецьких і римських авторів, знайшли своє продовження в творах численних середньовічних коментаторів і граматиків [2: 16; 4: 21]. Значним твором з питань поетики і стилістики був трактат візантійського ритора VI-VII ст. Георгія Хіробоска «Περὶ τῶν ποιητικῶν». У праці узагальнено філологічний досвід античної і ранньовізантійської літератур, принципи застосування художніх засобів і прийомів у літературній практиці.

Спілкування Візантії з її північним сусідом – Київською Руссю було сприятливим для розвитку двох народів. Економічні, політичні і культурні зв'язки між ними зміцніли з прийняттям християнства на Русі у його візантійській традиції. Перенесення окремих культурних явищ Візантії у життя Русі не було механічним, на новому ґрунті вони продовжували розвиватися й отримували нові риси. Слов'янський переклад грецьких творів був продовженням їхнього літературного життя в нових національних умовах. У результаті нової редакції візантійський твір ставав певною мірою надбанням національної культури Русі.

Віддаючи належне впливові Візантії на формування літературної теорії практики Київської Русі, варто відзначити своєрідний підхід, творче осмислення й оригінальне використання візантійської культури. Поруч з творами, які мають коріння у візантійській літературі, на Русі з'являється літописання, не зв'язане з візантійською історичною літературою ні за своєю формою, ні ідейно, розвивається політичне ораторство, пов'язане з місцевими соціальними

турботами, створюються оригінальні за формою енциклопедичні збірники [8; 12].

На час тісних і багатопланових контактів з Візантією мова Київської Русі володіла значним багатством художніх засобів, виробила стійкі етимологічні та синтаксичні форми. Лексика, збагачуючись новими словами і зворотами в процесі проникнення культурних явищ і ідей Візантії в Київську Русь, ніскільки не втрачала свого самобутнього національного обличчя. Показовим у цьому відношенні був переклад праці Георгія Хіробоска «Περὶ τῶν ποιητικῶν», поміщений у збірнику енциклопедичного характеру – «Ізборнику Святослава 1073 р.». Переклад засвідчує висок творчі можливості старослов'янської мови: у цій першій на Русі праці з літературознавчої термінології усі грецькі назви поетичних термінів передані засобами слов'янської мови.

У візантійській науці постать Георгія Хіробоска – письменника, ритора, вченого, займає значне місце. Хіробоск – основоположник середньовічної грецької філософії, автор відомих у християнському світі «Епімеризм», був дияконом і професором (οἰκοψευκὸς διδάσκαλος) вищої школи в Константинополі. Про роки його життя не можна судити з певністю, хоча більшість дослідників схильні відносити період його діяльності на кін. VI – поч. VII ст., коли він викладав античну філософію в Константинопольському університеті [3; 9; 11]. Непрямим доказом того, що Хіробоск жив після початку VI ст. може слугувати те, що він користувався граматичними працями авторів поч. VI ст. Івана Філопона та Івана Харакса [11: 1194].

У деяких рукописах Хіробоск називається χαρτοφύλαξ «хранитель рукописів, книг», але достеменно не відомо, займав він цю посаду при монастирі чи при університеті [12: 835]. Викликає здивування саме ім'я Χοιροβοσκός «свинопас», і неможливо визначити, чи це було прізвище, чи його родинне ім'я.

На свій час Хіробоск був значною постаттю у візантійській граматичній науці, про що свідчить поширення його творів у списках. Хіробоск був учителем Костянтина, засновника загальної школи в Константинополі [12: 836]. Деякі його твори мають заголовок ἀπὸ φωνῆς «з голосу», що свідчить, що ці твори були записані на лекціях його учнями. Відомі такі твори Хіробоска:

- трактат про просодію «Περὶ προσφθιάς»
- коментар до твору граматиста II ст. Діонісія Фракійського «Τέχνη γραμματικῆ»

- коментарі до творів граматики IV ст. Феодосія Александрійського відносно іменних і дієслівних правил «Ἐισαγωγικὸὶ κανόνες περὶ κλίσεως ὀνομάτων καὶ ρημάτων»
- коментар до твору Гефестіона (II ст.) про метрику «Ἐγχειρίδιον περὶ μέτρων»
- коментарі до граматичних трактатів II ст. Аполлонія Дискола та Елія Геродіана
- граматичний коментар до псалмів «Ἐπιμερισμοὶ σὺν Θεῷ τοῦ ψαλτηρίου ἀπὸ φωνῆς Γεωργίου τοῦ ἐπίκλην Χοιροβοσκοῦ»
- читання про орфографію на основі твору Феодосія Александрійського «Περὶ ὀρθογραφίας»
- трактат «Περὶ τρόπων ποιητικῶν».

У своїх працях Хіробоск широко використовував теоретичні положення і фактичний матеріал творів своїх попередників, граматиків II-VI ст.: Оріона, Івана Харакса, Івана Філопона, коментатора Арістотеля Сергія Агноста [3].

Трактат «Περὶ τρόπων ποιητικῶν» - один з низки творів, що відображають результати довготривалого розвитку теорії поетичного мистецтва. Сучасна Хіробоску літературознавча наука узагальнила досвід античної та ранньовізантійської літератур, практику використання художнього слова в античних, візантійських та ранньохристиянських письменників.

Твори Хіробоска продовжують загальний напрямок візантійської філологічної науки, яка спиралася на досягнення представників класичної та елліністичної доби. Вже Арістотель у своїх трактатах «Риторика» та «Поетика» створює та використовує на позначення поетичних фігур і тропів літературознавчі терміни, які згодом міцно увійшли в арсенал філологічної науки. Так, наприклад, що стосується поетичного тропа «метафора», то Арістотель трактує її таким чином: «Μεταφορά – це невласливе імя, перенесене з роду на вид чи з виду на рід, чи з виду на вид, чи за аналогією. З роду на вид – під чим я розумію такі випадки, як от «ось і корабель мій стоїть...». З виду на рід – «тисячі славних справ здійснив Одисей», бо «тисячі» - це частина від «багато» і тому вжито тут замість «багато». З виду на вид – це, наприклад, «міддю вичерпнув душу...». А за аналогією, наприклад, старість так відноситься до життя, як вечір до дня, тому можна назвати вечір «старістю дня», а старість – «вечором життя» чи «заходом життя» [1: 61]. За цим визначенням метафори і поділом її на чотири різновиди йде й Хіробоск.

Можна навести визначення загадки у Арістотеля: «суть загадки полягає в тому, щоб говорити про реальні речі, поєднуючи неможливе, сполученням переносних слів для розумування, наприклад, «я бачив чоловіка, котрий вогнем

приклеїв мідь до тіла». Тлумачення загадки Хіробоском багато в чому перегукується з арістотелівським: αἰνίγμα ἐστὶ λόγος σκοτεινὸν καὶ κεκαλυμμένον ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸ νοούμενον [6: 34]. Основне, що запозичує Хіробоск у свого великого попередника – строго систематизацію і логічне розміщення матеріалу.

Трактат Хіробоска складається з 27 параграфів за кількістю тропів; у кожному параграфі вміщено визначення терміна та ряд прикладів, роз'яснюючих дефініцію. Деякі параграфи містять порівняння наведеного тропа з подібним або протилежним до нього за значенням. Більшість прикладів Хіробоск наводить з Біблії, з поем Гомера «Іліада» й «Одіссея» (незважаючи на архаїку тексту, це – традиційно найпоширеніший поетичний ілюстративний матеріал), з інших поетичних творів класичної та елліністичної доби. У деяких випадках він використовує т.зв. літературні штампи, стійкі мовні звороти, найчастіше з Гомера, які з часом стали фразеологізмами. Наприклад, визначення царя як пастиря народу (τὸν βασιλέα λέγῃ ποιμένα λαῶν), узливати нектар (νέκταρ οἰνοχοεῖν), білораменна Гера (λευκώλενος Ἥρη), срібнонога Фетіда (ἀργυρόπεζα Θέτις). Широко вживає Георгій Хіробоск фольклорні приклади: срібний ефіоп (ἀργυροῦς Αἰθίοψ), не годуй хижаків (γαμψώνυχας μὴ τρέφειν), що є одночасно людиною і не людиною, птахом і не птахом, каменем і не каменем (οἶον ἄνθρωπος καὶ οὐκ ἄνθρωπος, καὶ τὸ ὄντις καὶ οὐκ ὄντις, λίθος καὶ οὐ λίθος) тощо. Інколи він творить власні приклади використання поетичних тропів.

У наступні століття твори Хіробоска переписувалися і використовувалися поруч з іншими граматичними творами візантійських письменників. Про поширеність та інтерес до творів Георгія Хіробоска впродовж усієї візантійської доби свідчить той факт, що вони були використані Костянтином Ласкарісом при створенні ним першої друкованої граматики грецької мови, виданої у Мілані 1476 року. Через посередництво цієї граматики праці Хіробоска увійшли до складу першої граматики грецької мови для слов'ян, написаної братами Ліхудами в XVII ст. [9]. А в давніх слов'янських перекладах і витягах були відомими такі праці Георгія Хіробоска «Коментарі до Діонісія Фракійського», «Коментарі на Феодосія Александрійського», «Про поетичні тропи» [3]. Варто сказати, що трактат «Про поетичні тропи», наведений в «Ізборнику Святослава 1073 р.» перекладений не повністю, а лише у витягах з пропуском значної частини теоретичних положень, усіх прикладів з Гомера й античних авторів.

Найстаріші пам'ятки писемності в Київській Русі – два т. зв. «Ізборники» 1073 і 1076 рр.,

переписані для князя Святослава Ярославовича. «Ізборник 1073 р.» є копією з болгарського оригіналу, який, в свою чергу, був перекладом з грецької мови, зроблений для болгарського царя Симеона в IX-X ст. На період X-XI ст. припадає надзвичайно інтенсивний розвиток наднаціональної єдиної літератури-посередниці церковнослов'янською мовою зі спільним для всіх південнослов'янських і східнослов'янських літератур фондом пам'ятоків зі спільною літературною долею. В основі цієї великої літератури-посередниці лежала староболгарська література.

Рання християнізація Болгарії дала змогу болгарській літературі перейняти і засвоїти з візантійської літератури порівняно складні твори і розвинути власну оригінальну літературу. Основний фонд пам'ятоків цієї літератури склався з перекладів творів візантійської прози. Давньоболгарські книжники IX-XII ст., відбираючи матеріал для перекладу, орієнтувалися переважно на авторів IV-VI ст., на класиків церковної грецької літератури [3; 10].

На основі візантійської літератури писалися твори компілятивного характеру, які були необхідними для нової, християнської культури слов'ян. На Русі була представлена і оригінальна болгарська література, це твори Кирила і Мефодія, Климента Охридського, Костянтина Преславського, Івана Екзарха Болгарського, Козьми Пресвітера, Храбра Черногорця [8].

Але основні релігійні, філософські і естетичні концепції йшли на Русь з Візантії. Саме з Візантії проникла в культуру Київської Русі літературна теорія і практика; література Русі, безпосередньо чи через посередництво, широко запозичувала з візантійських творів літературні жанри, стилістично-композиційні й мовні особливості, символіку й художні засоби. Одним із зразків творчого осмислення на слов'янському ґрунті візантійської літературознавчої теорії є переклад трактату Георгія Хіробоска, вміщений в «Ізборнику 1073 р.».

«Ізборник Святослава 1073 р.» має енциклопедичний характер, про що свідчить уже сама його назва: «Съборъ отъ многъ отѣць: тѣлкованія о неразумных словесах в еуаггелии и в апостолѣ и в инѣх книгах вкратцѣ съложено на память и на готовѣ отъвѣтъ» («Збірник, складений з творів отців: тлумачення незрозумілих слів у Євангелії і в Апостолі, і в інших книгах, складений коротко для пам'яті і для готової відповіді»). Поруч із статтями релігійно-догматичного характеру є статті історичні, філософські; міститься список біблійних канонічних і апокрифічних книг, уривок з повчання Івана Золотоустого «О злых женах», твір Єпіфанія

Кіпрського про чудодійну силу дорогоцінного каміння, довідки календарного й історичного характеру, роз'яснення філософських понять, трактат Георгія Хіробоска з питань поетики і стилістики [5].

Ім'я Георгія Хіробоска слов'янський перекладач (як він сам себе називає «грішний дяк Іоанн») передає як Георгій Хуровський. Стаття Георгія Хіробоска в «Ізборнику» названа «Образѣх». У перекладі майже без змін поданий вступ статті Хіробоска: «Творѣчѣстии образы суть: инословіе, прѣвод, напотрѣбие, пріятие, прѣходное, вѣзвратъ, сѣпріятие, сѣнятие, именованіе, сѣтвореніе, вѣименомѣство, отѣименіе, вѣспятословіе, округлословіе, нестаток, изрядіе, лихорѣчье, притча, приклад, отѣданіе, лицетворѣе, сѣлог, поруганіе, вид, послѣдословіе» (ποιητικοὶ τρόποι εἰσὶν κς· ἀλλήγορία, μεταφορά, κατάχρησις, μετάληψις, ὑπερβατόν, ἀναστροφή, συνεκδοχή, σύλληψις, ὀνοματοποιία, πεποιή μένο, ἀνωνομασία, μετωνυμία, ἀντίφρασις, περίφρασις, ἔλλειψις, πλεονασμός, ἐπανάληψις, ἔξοχή, ὑπερβολή, αἰνίγμα, παραβολή, ἀνταπόδοσις, προσωποποιία, παράδειγμα, εἰρωνεία, σχῆμα καὶ ὑστερολογία). Автор перекладу не наводить пояснення Хіробоска, чому ці стилістичні засоби називаються поетичними тропами: λέγονται δὲ ποιητικοὶ τρόποι, διότι παρὰ τοῖς ποιηταῖς πλεονάζουσιν σὺν κοινῇ συνηθείᾳ ὑπερβαίνοντες.

Твори Георгія Хіробоска використовувалися в літературі Київської Русі поруч з іншими граматичними трактатами візантійських письменників. Але трактат «Про тропи» зустрічається лише в збірниках змішаного типу як «Ізборник 1073 р.» Найдавніші списки датуються X ст. (знаходиться у Ватикані) і XI ст. (в Національній бібліотеці Франції), ще один рукопис значно пізніших часів (зберігається на Афоні в Діонісієвому монастирі і датується XVII ст.). Усього виявлено 18 списків трактату Хіробоска, але лише три вище згаданих кодекси за змістом майже повністю збігаються з грецьким текстом, вміщеним в «Ізборнику 1073 р.» [9].

Порівняльний аналіз грецького тексту твору Хіробоска і його скороченого перекладу, вміщеного в «Ізборник Святослава» 1073 р. засвідчує, що розбіжностей між оригіналом і варіантом перекладу небагато. Теоретичні міркування грецького автора, його дефініції термінів слов'янський перекладач намагається відтворити якнайточніше. Але прикладів на вживання поетичних тропів у Хіробоска й в «Ізборнику» нерівнозначна кількість. Наприклад, Хіробоск наводить 9 цитат з Біблії, 7 – з «Одісеї», 26 – з «Іліади». У тексті «Ізборника» пропущено усі поетичні приклади з античних авторів, залишені лише біблійні ілюстрації. Античні приклади уживаються в тих випадках,

коли вони перетворилися на літературні штампи і не асоціюються з язичницькою літературою: це – визначення царя як пастиря народів (цитата з Гомера), іскри як насінини вогню (ἐν σποδῶ κρύψας λέγη σπέρμα πυρός), що зустрічається у Піндара. Щедро цитує перекладач фольклорні приклади, яких найбільше в параграфі ἀίνυμα »загадка» Але на відміну від пам'яток патристики, літургійної та церковної літератури, від перекладачів і переписувачів якої вимагалася особлива ретельність і точність (ἀκρίβεια), тексти художнього й історичного характеру можуть досить відчутно відхилитися від оригіналу.

Уже на початку тексту «О образѣх» перекладач вказує, що їх 27, але називає лише 25, пропустивши переклад тропів πλεονασμός і ἐπανάληψις. Помітне відхилення зустрічається у статті про троп εἰρωνεία. За Хіробоском, існує чотири види іронії (τῆς δὲ εἰρωνείας εἶδη δὲ χλευασμός, μκκτηρισμός, σαρκασμός, ἀστεϊσμός), але лише родовий термін «іронія» виділений окремим параграфом за номером 25. В перекладі визначення «порування» дорівнює поняттям і εἰρωνεία, і χλευασμός, далі перекладач намагається віднайти слов'янські їх відповідники, як от «похухнання», «поиграние», «посмеяние», при чому два останніх терміни розведені в окремі параграфи. Окрім того, до статті ἀστεϊσμός «посмеяние» приписано тлумачення наступного тропα σχῆμα «образъ».

При поясненні тропа «прѣводъ» (μεταφορά) із чотирьох різновидів метафори названо лише два останніх (имать же образы четыре: или бо от съдушных на несъдушная прѣводиться, или от несъдушных на съдушная), а за грецьким текстом Хіробоск роз'яснює усі види метафори: ἔχει δὲ εἶδη δὲ τὴν γὰρ ἀπὸ ἐμψύχων εἰς ἐμψύχα μεταίεται, ἢ ἀπὸ ἀψύχων ἐπὶ ἄψυχα, ἢ ἀπὸ ἀψύχων εἰς ἐμψύχα, ἢ ἀπὸ ἐμψύχων ἐπ' ἐμψύχα). При поясненні перенесення особливостей неживих предметів на живі істоти перекладач не подає прикладу з «Іліади» Гомера, а створює свій власний «море видѣ и бѣжа». Вочевидь, тому що гомерівський приклад у Хіробоска (τοῖος γὰρ σφοῖς πύργος ἀπόλετο) викликає міфологічні алюзії, для багатьох уже не відомі і незрозумілі: «така твердиня загинула; про Аянта,

живу людину сказано як про фортецю, неживий предмет». У перекладача викликало труднощі слово σολοικισμός »похибка, помилка, грубість», воно єдине не перекладене, а транслітероване «селийкизм».

Тлумачення поетичних термінів в «Ізборнику» проводилося двома шляхами: детальним поясненням значення тропу і шляхом калькування грецьких понять. Слов'янські відповідники в більшості випадків передають внутрішню форму і словотвірну структуру грецьких зразків: ἀλληγορία «инословие» від ἀλληγορέω «говорити інше, по-іншому»; μεταφορά «прѣвод» від μεταφέρω «переносити»; μετάληψις «приятіє» від μεταλαμβάνω «приймати»; ὀνοματοποιία «имятворение» від ὀνοματοποιέω «творити ім'я»; ἔλλειψις «нестаток» від ἐλλείπω «не вистачати»; πλεονασμός «изобилие» від πλεονάζω «бути в надлишку» тощо.

Кальки виникали не лише з причини відсутності в мові відповідної лексеми, але і як прийом розкриття значення грецького слова. Тому виникало навіть по декілька варіантів перекладу назв художніх засобів: μετάληψις «приятіє», «приятіє», ὀνοματοποιία «сътворение», «сътвореное», προσωποία «лицетворье», «лицетворение», περίφρασις «округлословие», «сътратосовие», ἀναπόδοσις «отдание», «въздание», παράδειγμα «слогъ», «прилогъ», ὑπέρβατον «приходное», «прѣступное», ὑπερβολή «лихоречье», «лиховное», σχῆμα «вид», «образъ».

У перекладі трактата Хіробоска вперше для південних і східних слов'ян було розкрито зміст низки грецьких риторичних термінів, значна кількість яких згодом закріпилася з назвами грецького походження. На перший погляд система поетичних термінів «Ізборника» видається архаїчною і безслідно зниклою із сучасної мови. Проте сучасна літературознавча наука поруч із грецизмами користується перекладними термінами, витоки яких в «Ізборнику»: пепойменон – сътворение – порівняння; металепсис – приятіє – прийняття; анастрофа – возвратъ – поворот; антифраза – въспятословие – найменування від протилежного; гістерологія – последословие – попередження.

Література

1. Аверинцев С. С. Поэтика ранневизантийской литературы. – М: Наука, 1977.
2. Аверинцев С. С., Гаспаров М. Л. Проблемы литературной теории в Византии и латинском средневековье. – М.: Наука, 1986.
3. Ангелов Г. С. Георги Хировоск за поетическите фигури // Из старата българска, руска и сръбска литература. – София, 1967.
4. Бычков В. В. Византийская эстетика. – М.: Наука, 1977.
5. Изборник Святослава 1073 года. Факсимильное издание. – М.: Книга, 1983.
6. Изборник Святослава 1073 года.: Сборник статей. – М.: Наука, 1977.
7. Курбатов Г. Л. История Византии. – М.: Высшая школа, 1984.

8. Лихачев Д. С. Поэтика древнерусской литературы. – М: Наука, 1979.
9. Трифунові Г. Георга Хировска расправа с песничим сликами в српском средневековом рукопису. – Београд, 1970.
10. Удальцова З. В., Литаврин Г. Г. Древняя Русь и Византия. – М., 1980.
11. Krumbacher K. Geschichte der byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reiches. – München, 1897.
12. Norden E. Die antike Kunstprosa vom VI. Jahrhundert v. Chr. bis zu die Zeit der Renaissance. – Leipzig, 1998.

References

1. Averintsev, S. S. (1977) Poetika rannevizantiyskoy literatury [The poetics of early Byzantine literature]. Moscow : Nauka. [in Russian]
2. Averintsev, S. S., Gasparov M. L. (1986) Problemy literaturnoy teorii v izantii i latinskom srednevekovye [Problems of literary theory in Byzantium and the Latin Middle Ages]. Moscow : Nauka. [in Russian]
3. Angelov, G. S. (1967) Georgi Hировск за poeticheskite figuri. Iz starata blgarska, ruska i serbska literatura [Georgi Hировск for poetic figures. From the old Bulgarian, Russian and Serbian literature]. Sofia. [in Bulgarian]
4. Byichkov, V. V. (1977) Vizantiyskaya estetika [Byzantine aesthetics]. Moscow : Nauka. [in Russian]
5. Izbornik Svyatoslava 1073 goda. Faksimilnoe izdanie (1983) [Svyatoslav's collection of 1073. Facsimile edition]. Moscow : Kniga. [in Russian]
6. Izbornik Svyatoslava 1073 goda.: Sbornik statey (1977) [Svyatoslav's collection of 1073. Facsimile edition]. Moscow : Nauka. [in Russian]
7. Kurbatov, G. L. (1984) Istoriya Vizantii [History of Byzantium]. Moscow : Vysshaya shkola. [in Russian]
8. Lihachev, D. S. (1979) Poetika drevnerusskoy literatury [Poetics of Old Russian Literature]. Moscow : Nauka. [in Russian]
9. Trifunovih, G. Georgua (1970) Hировска rasprava s pesnicim slikami v srpskom srednevekovom rukopisu. Belgrad. [in Bulgarian]
10. Udaltsova Z. V., Litavrin G. G. (1980) Drevnyaya Rus i Vizantiya [Ancient Russia and Byzantium]. Moscow. [in Russian]
11. Krumbacher K. (1897) Geschichte der byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reiches. München [in German].
12. Norden E. (1998) Die antike Kunstprosa vom VI. Jahrhundert v. Chr. bis zu die Zeit der Renaissance. Leipzig. [in German]

УДК 811.14'02'42:821.14–133.09

О. В. Івашків - Ващук

Український католицький університет

Жіночі образи богинь та героїнь у межах макроконцепту ЛЮДИНА (на матеріалі ідилій Теоокріта)

Івашків-Ващук О. В. Жіночі образи богинь та героїнь у межах макроконцепту ЛЮДИНА (на матеріалі ідилій Теоокріта). Образи богині Афродіти, героїнь Гелени, Береніки та Алкмени, персонажів ідилій Теоокріта, визначного грецького поета елліністичного періоду, проаналізовано у контексті макроконцепту ЛЮДИНА. У статті акцентовано на лексичних та стилістичних особливостях характеристики цих образів. Відзначається, що образ Афродіти є наскрізним для всіх ідилій та має як позитивні, так і негативні характеристики. Натомість образи героїнь Гелени, Береніки та Алкмени наявні переважно в одному із творів та подаються ідеалізовано.

Ключові слова: Теоокріт, ідилія, макроконцепт, образ, богиня, героїня, епітет, порівняння.

Івашків-Ващук О. В. Женские образы богинь и героинь в пределах макроконцепта ЧЕЛОВЕК (на материале идиллий Феокрита). Образы богини Афродиты, героинь Елены, Береники и Алкмени, персонажей идиллий Феокрита, выдающегося греческого поэта эллинистического периода, рассматриваются в контексте макроконцепта ЧЕЛОВЕК. В статье акцентированно на лексических и стилистических особенностях характеристик этих образов. Отмечается, что образ Афродиты является сквозным для всех идиллий и имеет как положительные, так и отрицательные характеристики. В то же время образы героинь Елены, Береники и Алкмени встречаются преимущественно в одном из произведений и подаются идеализованно.

Ключевые слова: Феокрит, идиллия, макроконцепт, образ, богиня, героиня, эпитет, сравнение.
Ivashkiv-Vashchuk O. V. Female images of goddesses and heroines within the macro-concept HUMAN